

Tėvo vaidmuo probleminėse šeimose: kokybinė analizė

Dokt. Jurga Kaučikienė
Dr. Birutė Švedaitė-Sakalauskė
(Vilniaus universitetas)

Įvadas

Globalizacijos veiksniai, socialiniai bei technologiniai pokyčiai, vertybių reliatyvumas, moters ekonominio statuso pokytis, požiūrio į šeimą kitimas ir kiti socialiniai bei ekonominiai reiškiniai turi reikšmės Lietuvoje gyvenančioms šeimoms, kartu ir tėvo vaidmens pokyčiui.

Straipsnyje nagrinėjamas tėvo vaidmuo, kurį atlieka probleminėje šeimoje gyvenantis vyras (t. y. moters sutuoktinis, draugas ar sugyventinis) ar su šeima palaikantis ryšį vaikų tėvas. Šiuo atveju tai lyg tyrėjo (L. Broom, 1992) priskiriamas tėvo vaidmuo, todėl būtina iširti, kiek (ir ar tikrai) šie vaidmenys yra suvokiami pačių atlikėjų ir jų šeimos narių. Šis tyrėjo priskirtas tėvo vaidmuo nėra atsiejamas nuo visos šeimos: vyrauja nuomonė, kad probleminės šeimos yra vienišų motinų šeimos, tačiau dažniausiai taip nėra. Šiose šeimose, nors ir fragmentiškai, gyvena vyrai, kurie prisiima sutuoktinio bei tėvo funkcijas, taip pat motinos vienu ar kitu būdu palaiko ryšį su savo vaikų tėvu, nors su juo kartu ir nebegyvena. Tyrime atsižvelgiama į visuomenėje vykstančius procesus, šeimos narių lūkesčius, asmens suvokimą, kartu kreipiamas dėmesys į probleminių šeimų sunkumus (priklausomybes, smurtą, skurdą) ir jų padarinius visiems šeimos nariams.

Paprastai vyras kaip tėvas buvo suprantamas per patriarchato prizmę – įstatymų kūrėjas, viešojo autoriteto atstovas ir tradicijų perteikėjas iš kartos į kartą (T. W. Laqueur, 1996). Patriarchalinis valdymas nyko, tačiau visuomenėje dar vis buvo gajį samprata, kad vyras priklauso viešajai, o moteris privačiai sričiai. Kintant visuomenei, taip pat kinta vyro ir moters santykio šeimoje įsivaizdavimas: abu tėvai turėtų įnešti lygiavertį indėlį į šeimos gyvenimą. Tai užtikrintų emocinį ir ekonominį šeimos stabilumą, palengvintų vaikų auklėjimą, pagerintų dvasinę visų šeimos asmenų sveikatą ir augimą, tačiau yra sunku suprasti, ką reiškia šis lygiavertiškumas (P. Thomas, 1992). Tai kelia vaidmenų bei funkcijų sumaištį šeimoje, nes ši patirtis yra nauja ir nenuspėjama.

Tyrimo rezultatai, remiantis Faktais grįstos teorijos duomenų analizavimo metodu (B. Glaser, 2004; J. Corbin, A. Straus, 1990), sudaro tris dalis, *kategorijas**. Šioms dalims įvardyti labiausiai tiko E. Pareto pasiūlyti techninis, ekonominis ir politinis socialinio veiksmo aspektai (T. Parsons, 1997) Straipsnyje šie trys aspektai naudojami tik kaip pavadinimas, forma, kurios turinys – tiriant gauti rezultatai: *techninis tėvo vaidmens aspektas* – kokios priemonės, kaip elgiamasi atliekant vaidmeniui priklausančias funkcijas, *ekonominis* – kiek įmanoma atlikti tam tikras tėvo vaidmens funkcijas, turint tam tikras materialines sąlygas, ir *politinis* – kiek valstybė, visuomenė toleruoja, skatina ar slopina tam tikrą elgesį, kiek suteikia materialinių galimybių (B. Turner, 1997). Daugiausia dėmesio šiame straipsnyje skiriama pirmajam, *techniniam* aspektui, kuris aprėpia tiek asmenines tėvo vaidmens atlikėjo savybes, perimtus modelius, tiek išorines šeimos sąlygas, lūkesčius bei normas.

---

* Plačiau ši sąvoka paaiškinama tyrimo metodikos dalyje.

Tyrimo metodika

Atlikto empirinio tyrimo **tikslas** – aprašyti tėvo vaidmenį probleminėse šeimose ir jo formavimosi ypatumus. Tikslui pasiekti buvo suformuluoti **uždaviniai**: išanalizuoti, kaip suvokiamas ir atliekamas tėvo vaidmuo probleminėse šeimose; ištirti, kokią reikšmę tėvo vaidmens atlikimui turi vidinės bei išorinės šeimos sąlygos.

Lietuvoje tėvų vaidmens probleminėje šeimoje tyrimų nėra daug, todėl ieškant atsakymų į klausimus, koks yra tėvo vaidmuo probleminėje šeimoje, labiausiai tiko kokybinis interviu.

Remiantis literatūros analize, buvo paruošti pagrindiniai klausimai. Visi jie buvo atviri, skatinantys pasakoti. Pokalbio metu pateikiama pagalbinių, tikslinamųjų klausimų. Pagrindinė šių pokalbių tema: tėvo vaidmuo probleminėje šeimoje, vaidmens formavimasis, lūkesčiai, atlikimo problemos ir kt. Buvo stengiamasi laikytis pasakojimo temų sekos.

Respondentai buvo atrinkti iš Vilniaus arkivyskupijos *Carito* programos, skirtos neturinčioms nuolatinių pajamų, krizės ištiktoms šeimoms. Siekta apklausti ne tik vyrus, bet ir moteris, kad būtų galima geriau suvokti vyro ir tėvo vaidmenį šeimoje. Su šiais žmonėmis tyrėja užmezgė ryšius individualių konsultacijų metu, todėl tikėtasi atviresnio pasakojimo. Taip pat buvo galima palyginti pasakojimus su šių šeimų kasdienybe.

<i>Respondentas</i>	<i>Amžius</i>	<i>Šeiminė padėtis, vaikų skaičius</i>	<i>Ekonominė veikla</i>
Elcna	40	Išsiskyrusi, 2 mergaitės (14 ir 16 m.)	Bedarbė
Joana	38	Išsiskyrusi, 2 sūnus (19 ir 2 m.)	Motinstės atostogos
Juozapas	48	Gyvena nesusituokęs, dukra (10 m.) ir sūnus (20 m.)	Ilgalaikis bedarbis, kartais dirba nelegalius darbus
Viktoras	38	Gyvena nesusituokęs, 10 vaikų (5 iš jų augo globos namuose, 5 mažiausieji gyvena namuose)	Ilgalaikis bedarbis, kartais dirba nelegalius darbus, prekiauja turguje, taiso aparatūrą

Interviu analizuoti buvo taikomas Faktais grįstos teorijos (*Grounded Theory*) (B. Glaser, 2004; J. Corbin, A. Straus, 1990) atviro kodavimo metodas: skaitant tekstą (interviu) buvo išskiriamos reikšmingos teksto ištraukos, parafrazuojamos pagal prasminius vienetus, šios parafrazės konceptualizuojamos. Konceptijos yra esminės pasakojimo temos – konceptualios temos. Tolsnis žingsnis – šių temų kategorizavimas (tačiau gali būti koncepcijų, kurios nebus priskirtos jokiai kategorijai). Kategorijos yra aukštesnio lygio ir abstraktesnės negu koncepcijos – tiriant jos susidarė trys. Jomis remiantis siekiama formuluoti naujas teorines tėvo vaidmens probleminėje šeimoje raiškos įžvalgas.

Tyrimo rezultatai

TECHNINIS TĖVO VAIDMUO

Išmoktas tėvo vaidmuo

Siekiant geriau suprasti tėvo vaidmens atlikimą, svarbu pradėti nuo vyravusio tėvo vaidmens šeimoje, kurioje augo respondentas. Ši respondentų patirtis yra vaidmens supratimo ir lūkesčių pagrindas. Vėliau, priklausomai nuo aplinkos sąlygų, šią patirtį respondantai pritaiko savo šeimoms.

Nagrinėjant vaidmens lūkesčius ir tarpusavio santykius, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kas interviu metu yra pasakoma pirmaisiais sakiniais – jie dažniausiai atspindi požiūrį į nagrinėjamąjį dalyką. Pavyzdžiui, pirmieji Juozapo žodžiai apie tėtį buvo: *Jis gimė 1925. Buvo kino mechani-*

kas. 1941 m. nuėjo į karą. Po karo jis dirbo ryšininku. Buvo žmogus, kuris baigė 2 institutus (...). Jis buvo žmogus toks protingas, mokėjo apsirengti visada, su žmonėmis pakalbėti. Labai, kaip pasakyt, geras žmogus. Taigi, Juozapui yra svarbus asmens išsilavinimas, gyvenamasis laikas. Kalbėti apie tėtį jis pradeda tuo didžiuodamasis, pabrėždamas jo sugebėjimą bendrauti, išvaizdą ir išsilavinimą. Tai tarsi patriarchalinio įvaizdžio, kad tėvas turi atstovauti šeimai visuomenėje, atspindys. Ši mintis dar patvirtinama kai paaiškėja, kad Juozo mama rūpinosi tik buitimi.

Kiek kitokia pasakojimo apie tėtį pradžia yra interviu su Joana: *O mano tėvas tai buvo... kaip čia pasakius... žmogus – vulkanas... jis mokėjo viską, jis viską galėjo jis mokėjo. Viską galėjo... jis nepaprastai manim didžiuodavosi. Man buvo toks stimulus eit į priekį. Šis santykis labiau emocinis, rodantis tėčio autoritetą ir lūkestį, kad vyras būtų stiprus: galima pastebėti interviu metu išryškėjusį šį Joanos lūkestį savo vyrams. Taip pat keistai skamba žodžiai „jis mokėjo viską, jis viską galėjo“ – taip apie savo tėvus kalba nedideli vaikai. Vėliau paaiškėjo, kad jos tėtis nusižudė, kai jai buvo trylika – tai tarsi likęs tame amžiuje neišgyventas santykis su tėčiu, kurio ji ieško savo vyruose ir neranda. Svarbu ir tai, kad paskutinis Joanos vyras (Romualdas), su kuriuo ji gyvena ilgiausiai, vartoja alkoholį, smurtauja, kaip ir jos tėtis. Ir tą ji pati patvirtina: ...kartais išgėręs mušdavo mamą (...), bet dabar, kai aš irgi tokią patirtį turiu, aš manau, kad ir mama būdavo kalta... Joana dėl to išvaro vyrą iš namų, kaip siūlydavo daryti savo mamai, kai tėtis smurtaudavo, tačiau ir vėl susigražina vyrą, motyvuodama, kad *jo Dariui [sūnui] reikia*. Taigi, ji elgiasi kaip jos tėvai – net jei jai yra blogai, lieka gyventi su savo vyru.*

Tiek vyrų, tiek moterų požiūris į santykius su savo tėčiu yra gana dvilypis. Respondentai pokalbio pradžioje gerai atsiliepia apie savo tėvus, įvardija juos kaip autoritetingus, gerus žmones. tačiau vėliau paaiškėja, kad tėvai turėjo alkoholio problemų ar smurtaudavo, o respondentai santykiškai nebuvo patenkinti. Interviu dažnai pasakoma, kad alkoholio vartojimas ar smurtavimas būdavo kaip auklėjimo priemonė: *kaip mano tėvas buvo, kai prisigėręs kažką auklėja ar po mokyklos, kai dvejetą gavai, – tai diržą gausi... (Viktoras)*

Paradoksalu, tačiau visi respondentai teigė, kad net jei tėtis vartodavo alkoholį ar smurtaudavo, jie palaikė artimesnius ryšius ir daugiau bendraudavo su juo negu su mama. Tėtis buvo tarsi svarbesnis jų gyvenime, net jei šalia būdavo mama. *Geriau aš sutardavau su tėčiu. Mama manęs kažkaip nesuprasdavo. Jis toks protingas buvo. (Elena)*

Nagrinėjant interviu ir stebint santykius darbo su šeima metu galima pastebėti, kokius elgesio modelius respondentai perėmė iš savo tėvų. Kai kuriuos iš jų bando sustiprinti, pavyzdžiui, aprūpinančio šeimą Juozapo tėčio modelis. Kai kuriuos, pavyzdžiui, vaikystėje iš savo tėvų patirtus neigiamus dalykus, respondentai siekia ištaisyti savo pačių šeimose: Joana norėtų „būti draugė“ savo vaikui, o ne „draugų gąsdintoja“, kaip jos tėtis. Juozapas nuolat sako, kad nemuša savo vaikų, stengiasi nebūti autoritariškas: *...mes savo problemas sprendžiam visada su žmona, ne tik tai kad aš spęsčiau.*

Praktika rodo, kad net jei tėvai ir bando elgtis savo šeimose kitaip, daugumą išvardytų elgesio modelių, nors jie buvo nepriimtini vaikystėje, jie vis dėlto naudoja patys. Taigi, galima teigti, kad respondentų šeimose vyravęs tėvo vaidmuo ir modelis, auklėjimo būdas turi reikšmės tėvo vaidmens atlikimui (ir lūkesčiams jam – kai kalbama apie moteris) dabartinėse respondentų šeimose.

Smurtavimas, alkoholizmas ir tėvo vaidmuo

Smurtas ir alkoholis yra dažna probleminių šeimų santykių dalis. Remiantis sistemų teorija, alkoholizmas keičia ne tik atskiro asmens mąstymą bei elgesį, bet ir visos šeimos, taip pat jos narių

santykius bei raidą, turi reikšmės ekonominiam šeimos statusui. Analizuojant interviu ir remiantis šeimų konsultacijų patirtimi pastebėta, kad smurtas bei alkoholis dažnai tampa tarsi bendravimo dalimi, būdu reikšti savo mintis, emocijas, priemone aiškinti esamą nepageidaujamą padėtį (Navaitis, 1999).

Alkoholio vartojimas ar smurtas yra gilesnių emocinių ar kitokių problemų išraiška: skurdžiai gyvenantys tėvai nesijaučia atlikę savo įsivaizduojamą pagrindinį vaidmenį – uždirbti pinigų, todėl namų aplinkoje nesijaučia tvirtai, kur stiprios jaučiasi moterys. Pavyzdžiui, Joana, pasitelkdama savo sūnų, vyrui akivaizdžiai parodo, kad pastarasis yra tarsi antraeilis jų šeimoje: *Ir jis išėjo tą vakarą po pirmų muštynių. Aš tada kitą dieną nuvažiauvau pas jį į darbą ir pasakiau: „jeigu tu nori grįžt, tu turi ateit pas Ernestą [Joanos sūnų], gaut jo leidimą, jeigu jis sutiks, kad tu gyventum su mumis, tu grįši, aš tau duosiu dar vieną šansą.* (Joana)

Interviu atskleidė, kad dažniausiai patys turėdami gana menką savivertę, probleminių šeimų nariai žemina vieni kitus: vieni, pasitelkę fizinį, kiti – emocinį smurtą. Alkoholizmas tampa tarsi savotišku tarpininku. Tik išgėrę vyrai / tėčiai gali išreikšti savo neigiamas emocijas, nepasitenkinimą santykiais, moterų elgesiu ar vaikų auklėjimu. Kartais tokie „pokalbiai“ baigiasi smurtu vaikų, moterų atžvilgiu (moterys, savo ruožtu, šią vyrų silpnybę taip pat dažnai naudoja prieš juos pačius). Ilgainiui tai tampa neigiama, tačiau įprasta šeimyninio gyvenimo dalimi, ypač jei yra susiformavęs tokių santykių elgesio modelis, perimtas iš savo tėvų šeimos.

Kartais alkoholio vartojimas ar smurtavimas gali būti naudingas šeimos nariams: tai gali tapti daugelio šeimoje kylančių problemų paaiškinimu: *...čia per jį, per jo gėrimą ir visas tas muštynes, dabar Ernestui taip blogai su mokykla... (Joana). ... jis mane tada buvo taip smarkiai sumušęs... buvo blogai su galva... dar dabar negaliu susirasti darbo... būna, taip užveina blogumas... (Elena)* Elenos duktė nuolat kaltindavo tėtį dėl savo prasto mokymosi – ji alkana, neišsimiega. O jos vyresnioji sesuo buvo geriausia mokinė klasėje. (Čia būtų galima prisiminti paralelę su literatūroje minima vaidmenų probleminėje šeimoje schema, kai pirmasis vaikas tampa „mini mama“, o antrasis – „blogiuku“, kuris nuolat įsivelia į problemas, nelanko mokyklos, nesimoko (M. A. Гулиной, 2002).

Interviu galima pastebėti, kad alkoholio vartojimo problema būdinga jau antrai kartai. Tai reiškia, kad yra susiformavęs toks elgesio modelis ir tai tapo tarsi šeimų gyvenimo būdu, kurį pakeisti būtų sunku dėl pastangų išlaikyti esamą situaciją, net jei ji ir nepatogi. Pokyčiai sukelia nesaugumą ir vaidmenų sumaištį, o tiriamose šeimose alkoholis ir smurtas – didelė šeimos santykių dalis. Todėl svarbu žinoti, dėl kokių tikslų šeima ryžtųsi keistis, kas, jų manymu, juos padarytų iš tiesų laimingus.

Vyro ir žmonos santykiai

Vyro ir žmonos santykių šeimoje aspektas yra svarbus, siekiant suprasti, kiek ir kaip komunikuoja probleminių šeimų tėvai tarpusavyje, kaip dalijasi atsakomybę ir sprendžia kylančias problemas. Šis aspektas yra reikšmingas, norint toliau nagrinėti tėvų – vaikų santykius bei suprasti tėvo vaidmenį šeimoje.

Tyrimo metu pastebėta, kad vyras ir žmona retai kada dalijasi savo jausmais, išgyvenimais, todėl jiems sunku sužinoti ir suprasti vienas kito lūkesčius, ypač jei dažna bendravimo emocija yra pyktis. Šią problemą taip pat aprašo C. Janzen (1994): jei ir kalbamasi, tai dažniausiai apie vaikus, buitines sąlygas. Nė vienas respondentas nekalbėjo apie emocinį ar dvasinį artumą su savo vyru / žmona, kadangi jie dažnai to daryti nemoka, net jaučiasi beviltiškai.

Tai kalbam visada... žinoma, kad... kalbam... apie problemas... Kalbėt tai kalbėt, bet jeigu tu negali padėt... Tai kalbos ir lieka... butas, pavyzdžiui, skolose, neįmanoma padėt. Tokios didelės problemos, kurių neįmanoma išspręst. Tai ir kalbam... apie darbą, apie kažką... kalbam visada... (Juozapas)

Moterys, kalbėdamos apie savo vyrus, laiko save protingesnėmis, stipresnėmis, lyg norėdamos sumenkinti savo vyrus kaip asmenis. Jos pabrėždavo, kad yra namų šeimininkės ir nuo jų priklauso, ar vyrai gyvens kartu ir kokie jie turi būti.

... jis ir prašo čia visokių šansų, kad dar suteikčiau ir visa kita, bet sakau, tu pats keiskis, o aš tai jau nieko nebeprisikeisiu. (Elena)

Vyrai gyvendavo kartu, sutikdavo su sąlygomis, tačiau vis tiek dažnai grįždavo prie tarsi įprastinių elgesio būdų, pradėdavo vartoti alkoholį ir smurtą. Moterys, lyg norėdamos įrodyti savo stiprumą, juos išvarydavo iš namų, tačiau kai vyrai žadėdavo pasikeisti, vėl juos priimdavo. Jie po kurio laiko vėl pradėdavo gerti ir t. t. Tai yra tapę šeimų gyvenimo norma – gana skausminga, tačiau svarbia, nes šis procesas yra prognozuojamas. Prognozavimas yra ypač svarbus šeimos sistemos pusiausvyrai išlaikyti.

Galima sakyti, kad moterys kelia gana prieštarlingus reikalavimus vyrams. Ši dvilypių reikalavimų problema, vadinamoji „neaiškioji vyriškumo pusė“, aprašyta ir G. Brooks (1992). Žmonos tikisi, kad vyrai bus tokie, kokiais jiems liepiama būti, bet išlaikys savo „vyriškumą“: *Bet aš galbūt dabar jį nulipdyčiau... aš jį įsukčiau į tai... į tą auklėjimą vaiko (...) Aš tik mačiau, kad aš turėsiu du vaikus. Jis tiesiog nemokėjo rūpintis niekuo. Ir aš pati išprovokavau tas skyrības (Joana)*. Tikimasi, kad vyrai ir uždirbs pinigų, ir padės namų ruošoje, tačiau pačios mamos dažnai randa priežasčių nedirbti: *žiemą kai čia buvo, tai tu nieko nedarai, aš čia dirbu. Bet sakau, ant mano sprando stovi ir išskalbti, ir išvirti, ir kaip pragyventi... (Elena)*. Moterys nori, kad vyrai būtų stiprūs, tačiau lyg paniekina jų nesugebėjimą daryti tai, ką jos moka, *jis jautė, kad esu labai stipri, daug stipresnė už jį, jis tokį kompleksą turėjo (Joana)*, bet kai vyras parodo savo fizinę jėgą, jos išsigąsta ir pyksta. Moterys rodo savo stiprumą ir savarankiškumą, tačiau pyksta, jei vyrai joms nepadedą. Jos demonstruoja savo artimus santykius su vaikais ir stebisi, kodėl vyrai to nemoka ar nedrįsta.

Krinta į akis visuomenės informavimo priemonių tendencijos – rodomi tėvai yra švelnūs ir rūpestingi, skiria daug laiko savo šeimoms, kartu yra stiprūs, atkaklūs, racionalūs, daug uždirba ir sėkmingai daro karjerą. Praktika rodo, kad probleminių šeimų vyrai dažniausiai nerodo švelnumo, neturi sėkmingos karjeros patirties, turi priklausomybę, kuri iš esmės keičia asmenį ir šeimos sistemos struktūrą. Tėčiai, atsiradę tokioje kryžkelėje, tarp rodomų vaidmenų ir tikrovės, pasirenka pasyvumą – jei niekas nepavyksta, tai nieko ir nedarą. Pamažu šeimoje susiklostą tam tikri santykiai, mama perima daugumą funkcijų, vyrai yra lyg išstumiami iš šeimos. Pavyzdžiui, Elena perėmė beveik visas šeimos funkcijas, kai vyras pateko į kalėjimą. Jam grįžus, šeima sunkiai jį „išileidžia“ ir jis jaučiasi „tuščia vieta“.

Yra atvejais, kai tėtis (Viktoras) tvarko visus reikalus, žmona tampa lyg „žemesnė“ – jos nuomonės nepaisoma, sakoma, kad ji nieko nesugeba ir nesupranta: *ji [Inesa] kartais nesupranta, kaip reikia daryti. Ji nelabai gaudosi situacijoj. Ir lietuviškai kalbėt nemoka, tai jai sunku kažką padaryti. (Viktoras)*.

Tik vienoje šeimoje (Juozapo) vyravo lygybė – abu tėvai dirbo. Gali būti, kad tokiems lygia-verčiams santykiams turi reikšmės panašus Juozapo žmonos išsilavinimas (prisiminkime, kokią reikšmę išsilavinimas turėjo Juozapo tėvų šeimoje). Galbūt galima daryti išvadą, kad tarpusavio

santykiams turi reikšmės savęs ir kito asmens vertinimo kriterijai, kurie atsiranda jau respondentų tėvų šeimoje ir per gyvenimą keičiasi. „Kriterijų atitikimas“ suteikia pasitikėjimą ir geresnį savęs bei kito vertinimą. Respondentai savo sukurtose šeimose lyg ir nesijaučia „atitinkantys šiuos kriterijus“, todėl jaučiasi nesaugūs. Nesaugumas skatina smurtą ar žeminimą. Tai – akivaizdūs būdai valdyti situaciją.

Taigi, respondentų šeimose beveik nevyksta efektyvi komunikacija, padedanti palaikyti vienas kitą ar spręsti kylančias problemas, ne visada pavyksta išreikšti savo lūkesčius ir suprasti kito žmogaus elgesį bei veiksmus. Idealiu atveju suaugusieji šeimos nariai turėtų teikti vienas kitam paramą ir vienodai įsitraukti į šeimos gyvenimą, tačiau tą pasiekti yra sunku, jei nėra pavyzdinio modelio, kaip kalbėtis apie jausmus ir save, empatiškai priimti savo pašnekovą.

Tėvų ir vaikų santykiai

Šie santykiai aprėpia keturias pagrindines tėvo funkcijas: auklėjamąją, emocinį įsitraukimą ir bendravimą (empatiją), socializaciją bei aprūpinimą (G. Brooks, 2001). Tai – tiesioginis vaidmuo atlikimas per santykius su vaikais.

Remiantis interviu ir pokalbiais su tėvais konsultacijų metu, galima teigti, kad tėčiams yra svarbūs jų vaikai ir santykiai su jais (laimė taip pat susijusi su vaikais), tačiau jiems yra sunku tai parodyti. Jie jaučiasi tarsi kryžkelėje: jų tėvai buvo griežti, autoritariški, konfliktus dažnai sprendavo smurtu, nerodydavo jokių emocijų, išskyrus pyktį, tačiau jie patys šio modelio perimti negali – sulaukia sociologų aprašyto visuomenės pasipriešinimo – jei taip elgiasi, į šeimos socialinį gyvenimą įsitraukia policija, socialiniai pedagogai, kitos institucijos. Kita vertus, jie negali būti tokie švelnūs, rūpestingi kaip mamos – kyla pavojus jų vyriškumo tapatumui.

Remiantis respondentų pasakojimais, santykius su vaikais apibūdina keli aspektai:

Tėvai dažniausiai leidžia laiką su vaikais kartu kažką veikdami, taigi mokydami juos tam tikrų įgūdžių. Pavyzdžiui, Viktoras su sūnumi eina žvejoti, atlieka „vyriškus“ buitines darbus: stato virtuvę, taiso baldus: *Kai vasara būna, mes su Rimu ir Raimiu žvejot einam. Ir būnam ten visą dieną. Statom virtuvę, namus remontuojam. Gerdai padedu pamokas ruošti... Inesa nelabai laiko turi – turi prižiūrėt mažesnius vaikus, namuose tvarkytis.* Elenos vyras moko savo dukrą vairuoti, vedasi žvejoti: *pasikalba [apie] jų žvejojimą paskutiniu metu. Beata su „Žiguliu“ pavažiavus yra. Nesėkmingai, bet su tėvu važiuoja, bando.* (Elena) Juozapas eina su dukra pasivaikščioti, kartu žaidžia, maudosi upėje.

Visi dalykai, atliekami su tėčiu, yra traktuojami kaip išskirtiniai, nepriklausantys „mamų sričiai“, jiems net šiek tiek suteikiama paslaptis: *su Vaida dažnai po miestą vaikštom. Net daugiau, negu žmona žino.* (Juozapas) Nepaisant to, Juozapui yra svarbi ir žodinė komunikacija su dukra – jis džiaugiasi, kad dukra jam pasakoja apie savo problemas. Pokalbiai taip pat yra ir gerų santykių garantas: *[Kaip jūs manote, su kuo Vaida geriau sutaria, su Jumis ar su mama?](...) Aš galvoju... geriau su mama. Jos dažniau šnekasi...* Šis ypatingas tėvų ir vaikų santykis atsispindi ir pasakojimuose apie respondentų tėvų šeimos modelius. Tai – tarsi patvirtinimas, kad tinkamai atlieki savo vaidmenį.

Bendrauti su mergaitėmis yra svarbu ir Elenos vyrui, tačiau to jis siekia netinkamais būdais, išgėręs: *išgeria, tos drąsos jam atsiranda, tada jis ateina, aiškina, sykį kai atvažiavo, kalbėjo apie berniukus, kad berniukai to ir to iš jų nori.* Kadangi alkoholis apsunkina elgesio kontroliavimą, Elenos vyras trenkia mergaitėms per veidą, jei jos nenori bendrauti ar užsiimti su juo kokia nors veikla. Tai, žinoma, dar labiau komplikuoja santykius. Ir ne tik tarp tėčių ir vaikų, bet ir tarp vyrų ir žmonių.

Tačiau tiriant paaiškėjo, kad mažesniųjų vaikų auklėjimą ir buvimą su jais tėčiai perleidžia mamoms, net jei noriai bendrauja su vyresniaisiais.

Egzistuoja stereotipas, kad mamos yra kantrios ir rūpestingos, o tėčiai – griežti ir reiklūs. Interviu analizė atskleidžia kitokius dalykus: tėčiai sako, kad jie su vaikais būna kantresni nei mamos, rečiau už jas vartoja smurtą (tačiau reikia turėti omenyje pasakotojo norą parodyti save geresnį): *Kalbu jiems. Aiškinu, kaip reikia daryti, ko negalima. Aiškinu, kol supranta. Tiems tik ausį užsuku, tai jie klauso. Oi, su jais daug kantrybės reikia. Vasarą tai Inesa su jais dažniau būna, tai ji ir baudžia. Ji kažkaip ne tiek kantrybės turi ar nemoka kalbėti. Jei tik kas, tai iš karto per užpakalį duoda. Nu jos ir neklauso... manęs labiau klauso... (Viktoras)* Vis dėlto patirtis rodo, kad Viktoras kartais vaikus „auklėja“ smūgiais ir šauksmais. Tėčiai teigia, kad jie daugiau leidžia savo vaikui, tenkina daugiau vaiko norų. Pasak Juozapo, jo šeimoje, taip pat kaip ir Viktoro, vaiką muša tik mama: *galbūt žmona ir muša Vaidą, aš negaliu pasakyti, bet aš sau pasakiau: kol aš gyvas, vaiko nemušiu.*

Elena savo ruožtu tvirtina, kad ji yra nuolaidesnė savo vaikams, ne tokia kategoriška kaip tėtis: *Beatai [tėtis] neleidžia plaukų dažyti. Sako, kai užaugsi, kai būsi aštuoniolikos, kai turėsi savo pinigų, tai galėsi dažyti ir gadinti plaukus. (...) aš sakau, tu juos atsiaugink, o paskui žiūrėsim. O ten kategoriškai gaunas.* Iš praktinio darbo su šia šeima yra žinoma, kad Elena, susipykusi su mergaitėmis, taip pat kartais trenkia joms per veidą ar vartoja emocinį smurtą.

Taigi, smurtas prieš vaikus yra gana paplitusi bendravimo, kartu ir auklėjimo priemonė, kuria naudojosi ir respondentų tėvai. Net jei patys respondentai pripažįsta šią formą netinkama, ją naudoja, nes išmoktą elgesį jiems sunku pakeisti kitu. Ypač jei patys jaučiasi netvirtai ir nesaugiai.

Tačiau net jei ir kyla daugybė problemų bei nepasitenkinimo tokiais santykiais ir tėvo vaidmens atlikimu, šeimoms dažniausiai yra reikšmingas tėčio buvimas, o tėčiams svarbu priklausyti šeimai – jei būtų kitaip, vyrai su savo šeimomis ir šeimos su vyrais nepalaikytų jokių ryšių.

EKONOMINIS TĖVO VAIDMUO

Biudžetas ir namų ruoša

Viena iš svarbiausių tėvo funkcijų, apie kurią rašoma literatūroje ir kurią įvardija patys respondentai, – maitintojo ir biudžeto papildytojo.

Biudžetas bei namų ruoša yra materialinės sąlygos, kuriose atliekami vaidmenys ir vyksta visas šeimos gyvenimas, per šiuos aspektus formuojasi vyro ir moters vaidmens modelis. Šie dalykai yra nagrinėjami kartu, nes dažnai susipina ir ši sumaištis kelia šeimos tarpusavio santykių problemas. Tai yra darbai, kuriuos skirstosi suaugusieji šeimos nariai (kaip minėta, iš vyro tikimasi uždarbio, pagalbos namuose ir auklėjant vaikus, o moterims lieka namų ūkio tvarkymas, į kurį nenori įsileisti vyrų).

Santykiai su vaikais ir žmona, savęs vertinimas, net vyriškumo tapatumas gali priklausyti nuo to, kaip seksis atlikti ekonominę funkciją: *tu vyras ir tu tėtis, tu turi surasti ir pamaitinti savo šeimą. (Juozapas)*

Analizuojant respondentų atsakymus, išryškėjo keli dalykai:

- Visi šeimos nariai (tėtis, mama, vaikai) pritaria ir tikisi, kad tėtis turi uždirbti pinigų.
- Tėčiams yra svarbu, kad ir jų žmonos prisidėtų prie šeimos biudžeto papildymo, tačiau jos gana vangiai to imasi, dažniausiai šią funkciją atlieka tvarkydamos dokumentus pašalpomis gauti.

- Moterys tikisi, kad vyrai prisidės atliekant buitines darbus.
- Bendravimas su vaikais yra daugiausia susijęs su pinigais.

Taigi, maitintojo vaidmuo, net jei tėčių suvokiamas kaip svarbiausias, nėra išskirtinai vyrų reikalas. Tai galima paaiškinti tuo, kad dviejų asmenų pajamos yra didesnės negu vieno, tai reikėtų ir atsakomybės už šeimos gerovę pasidalijimą: *ir tu mama, ir tu turi rūpintis savo vaiku*. (Juozapas) Tačiau dažnai mamos tam labai priitaria, kadangi mano, jog jų prioritetas yra buities tvarkymas ir vaikų priežiūra. Viktoro šeimoje šis klausimas net nėra svarstomas – mama lieka namuose, su vaikais, jis rūpinasi pinigais. Gali būti, kad tam turėjo reikšmės tai, jog namuose auga daug mažų vaikų, kuriuos visą laiką reikia prižiūrėti. Joana ir jos vyras taip pat manė, kad: *idiliška šeima: aš sėdžiu namie, verdu valgyti... jis dirba...* (Joana) Tačiau iš Joanos pasakojimo galima suprasti, kad viskas gerai šeimoje būdavo tik tol, kol ji dirbdavo: vos tik tapdavo „idiliška šeima“, santykiai blogėdavo ir šeima net iširdavo. Gali būti, kad viena iš priežasčių buvo dideli Joanos reikalavimai: abiem atvejais ji daug uždirbdavo ir turėjo gana aukštas pareigas.

Nors moterys mano, kad vyrų prioritetas yra uždirbti pinigus, jos nori, kad vyrai taip pat pagelbėtų buityje. Namuose tėčiai dažniausiai atlieka „vyriškus“ darbus: atneša malkų, sukasa daržus, atlieka statybos darbus. Juozapas ir Viktoras teigia, kad kai gali, namų ruošos darbus (kuriuos moka) dalijasi su žmona. Tai gali būti susiję ir su tuo, kad šie tėčiai neturi nuolatinio darbo, negali uždirbti pakankamai pinigų. Tai gana retas atvejis, kadangi daugelyje probleminių šeimų tėtis, net jei būna namie, nesiima ruošos darbų.

Įdomu, kad šeimose biudžeto tvarkymas yra pasiskirstęs taip: vyras uždirba pinigų, o moteris jais disponuoja. Tėčiai tai aiškina tuo, kad moterys tvarko buitį ir „geriausiai žino, ko reikia“. Tai galima paaiškinti ir tuo, kad sutelkus pinigus vienose rankose yra lengviau skaičiuoti. Šiuo atveju pinigai yra moterų žinioje, kadangi jos daugiausia laiko praleidžia namuose ir sprendžia buities bei vaikų auklėjimo problemas. Gali būti, kad moterys kontroliuoja biudžetą dėl vyrų alkoholizmo – jos paima visus uždirbtus pinigus, kad vyrai visko nepragertų. Bet nuo to dar labiau nukentčia vyro vyriškumas – jis ne tik negali pakankamai uždirbti, bet ir neturi pinigų savo reikmėms, kas yra svarbu jo „viešajam“ vaidmeniui.

Tik Viktoro šeimoje biudžetu rūpinasi tėtis – ir uždarbiu, ir pinigų išleidimu: *Aš sprendžiu, ką pirkti ir į parduotuvę dažniausiai aš einu. Inesa nemoka pirkti. Aš geriau pinigų tvarkau*. Gali būti, kad tam turi reikšmės ne tik Inesos nuvertinimas, bet ir tai, kad Viktoro ir jo sesers šeimomis (ir ekonominiais klausimais) labai rūpinasi Viktoro mama ir daug kas priklauso nuo jos nuomonės bei sprendimų. Taigi, gali būti, kad Viktoras stiprybę bando demonstruoti savo šeimoje ir taip kompensuoti priklausomybę nuo savo mamos.

Tėvams yra svarbus ekonominis santykių su vaikais aspektas. Pavyzdžiui, Juozapas mano, kad savo vaikui suteikia džiaugsmo kažką nupirkdamas, jam yra svarbu, kad jo vaikas būtų „kaip visi“ ekonomine prasme. Viktoras nupirko savo vaikams seną kompiuterį ir tai traktavo kaip rūpestį jais.

Joanos šeimoje tarp sūnaus ir jo tėvo yra tik finansinis ryšys – tėvas padeda jį išlaikyti. Gali būti, kad Joana pati riboja šiuos santykius. Šią problemą aprašo L. Coley (2002): moterys, stengdamosi išlaikyti savo pozicijas šeimoje, nepatenkintos vyro elgesiu, riboja tėvo ir vaikų santykius. Tai galima traktuoti ir kaip bausmę vyrams, ir kaip įrodymą, kad „jis yra blogas tėtis“.

Didžiausiu savo kaip tėčio sunkumu Juozapas įvardija atsakomybę už materialinį vaiko išlaikymą. Vėlgi, tėtis savo vaidmenį suvokia kaip finansų, materialinės bazės užtikrinimą. Būtent su finansų užtikrinimu Juozapas sieja ir Vaidos ateitį – jis mano, kad nuo jų finansinio sugebėjimo

„išleisti Vaidą į mokslus“ priklauso Vaidos ateitis: *čia priklauso tik nuo mūsų ir nuo mūsų kišenės. Jei mes būsim ubagai, tai ir vaikui nieko gero nebus. Nieko, absoliučiai. Jei tėvai niekuo nesirūpina, tai ir vaikai tokie bus.*

Visuomenėje yra vis dažniau kalbama apie ekonomiškai nepriklausomas, savimi pasitikinčias moteris. Probleminių šeimų mamos taip pat bando taip gyventi, diktuoti sąlygas. To iki galo padaryti negali, kadangi nedirba, gyvena tik iš socialinių išmokų, nesijaučia stiprios visuomeniniame gyvenime, taigi dar išlikusi ekonominė jų priklausomybė nuo vyro. Vienišos mamos nėra pajėgios vienos užtikrinti šeimos gerovę, todėl dažnai nuolaidžiauja smurtaujantiems ar išgeriantiems vyrams, jei jie bent minimaliai aprūpina šeimą. O vyrai dėl alkoholizmo dažniausiai taip pat negali užtikrinti šeimai ekonominės ir socialinės gerovės. Vedami kaltės ir nesaugumo jausmo, kartais priima moterų keliamus reikalavimus, kartais maištauja prieš jų siūlomą tvarką smurtaudami.

Kaip tėvai suvoka šeimos laimę

Laimės aspektas aprašomas neatsitiktinai. Remiantis laimės suvokimu, galima išvelgti žmogaus prioritetus – jis sąmoningai ar nesąmoningai siekia to, kas, kaip manoma, gera, neša laimę. Taip pat per laimės suvokimą galima numanyti žmogaus stiprybes: ką veikdamas ar turėdamas kaip tėtis jis jaučiasi gerai, kas jį džiugina ir ko jis siekia. Laimės troškimas yra gerų veiksmų motyvacija (K. H. Peschke, 1997). Remdamiesi tuo, kaip asmuo suvokia laimę, galime manyti, kad tai yra jo lūkesčiai ir prioritetai, susiję su šeimos nariais. Taip pat tai gali būti sikių ir elgesio atspirties taškas.

Mamų ir tėčių pasakojimai, kas džiugina jų šeimose, šiek tiek skiriasi: mamos labiau pabrėžia geras emocijas, tarpusavio santykius (žinoma, finansinė dalis taip pat yra reikšminga): *Ypač kai ateina ir atneša kapeiką... kai vasarą buvo, tai ir dešreles kepė, ir mišrainę dariau, ir laiką praleidom ir dar magnetofonas buvo nesulūžęs, ir viskas gerai, ir mergaitės žvakę atnešė, ir sėdėjome iki išnaktų, tas yra tikrai gerai. (Elena)*

Tėčiai atviriau kalba apie materialinę gerovę ir statusą visuomenėje: *Jei šeimoj viskas gerai, yra pinigų, už butą sumokėta, yra ką valgyti, apsirengti, čia ir laimė yra. Jei badas, jei problemos, tai kokio čia laimė? (Juozapas).* Todėl galima tikėtis, kad tėčiai labiausiai prisiiš atsakomybę už šeimos materialinę gerovę ir stengsis jos siekti. O moterys ieškos emocinės paramos ir artumo, finansinio stabilumo.

Žmogus siekia laimės, atsižvelgdamas ir į savo vidines savybes, ir naudodamasis visuomenės suteiktomis priemonėmis. Juozapas mano, kad jis niekada nebus laimingas, kadangi šiuo metu pats jaučiasi nepajėgus to siekti, o visuomenė jam nesuteikia galimybių įgyvendinti tai, ko jis, kaip tėtis, norėtų: saugios ateities vaikui, pakankamai maisto ir bent minimalių buitinių sąlygų. Interviu jaučiamas pesimizmas, kalbant apie dukros ateitį: *Dar prisigyvens blogai... Juozapas buvo vienintelis tėtis, kuris atėjo ieškoti materialinės pagalbos į Caritą – siekė bent minimaliai užtikrinti šeimai materialinę bazę, kuri, jo supratimu, ir yra laimė.*

Joanos vyrui džiaugsmą teikia jo žmonos statusas, sveikas sūnus: *tada jįsai džiaugiasi: „ji direktorė... ir sūmų jįsai maitina savo pienu...“* Tačiau dažnai šie svarbūs dalykai yra ribojami sąlygų, kurias diktuoja Joana: besąlygiškai priimti jos sūnų iš pirmosios santuokos kaip namų šeiminingą, daug laiko praleisti su vaikais, daug uždirbti, nesmurtauti, nevartoti alkoholio...

Probleminių šeimų tėčiai jaučiasi laimingi būdami besąlygiškai priimami savo vaikų, tačiau šią laimę jiems temdo suvokimas, kad jie kaip reikiant neatlieka savo įsivaizduojamo šeimos

aprūpintojo vaidmens, kad nesugeba oriai atstovauti savo vaikams viešajame sektoriuje (pvz, mokykloje).

POLITINIS TĖVO VAIDMENS ASPEKTAS

Valstybės paramos poreikis respondentų akimis

Valstybės parama ir šeimos politika yra svarbi šeimų funkcionavimui. Ypač vykdomos politikos padarinius jaučia vargingiausių sluoksnių šeimos, kurioms yra sunku savarankiškai integruotis ir jaustis visavertėmis visuomenės dalimis. Dažnai šeimos, nesugebėjusios perorientuoti mąstymo iš sovietinės politikos, kai „viskuo pasirūpindavo valstybė“, nesugeba išgyventi pasikeitusiomis sąlygomis, reikalaujančiomis savarankiškumo: *Buvo tarybų valdžia, tai buvo blogai, baisu, bet valstybė visais rūpinosi. Dabar nepriklausomybės laikas, tai „tegul sau miršta nuo bado...“* (Juozapas). Kalbėdama apie valstybės paramą Elena teigė, kad ją gavo tik esant tarybų valdžiai: *kai susituokėm, tai mes esam gavę... šeimos tokia buvo paskola... tokių aš esu išsirūpinusi... Tačią Elena pripažįsta, kad ir nuo jos priklauso šeimos gerovė: *Ką čia dabar gali remt, kai dokumentai mano nesutvarkyti. Aš visada viską tvarkiau. Tai kaip aš čia dabar galiu ką ten savivaldybę kaltint, jeigu pas mane yra pačių problemos.* Elena nesitiki valstybės paramos, tačiau jau treji metai neturi darbo ir jo neieško: lankosi *Carito* programoje ir nuolat prašo pagalbos sau ir savo paauglėms dukroms: maisto, drabužių, vaistų ir kt., nuolat kaltina vyrą, kad jis neskiria ar per mažai skiria šeimai pinigų.*

Viktoro, kaip ir Juozapo, atsakymuose jaučiamas atsakomybės už savo šeimos gyvenimą perdavimas valstybei: *Eik tu... Visai nieko nepadeda. Inesos pašalpa ir tą žada nuimti. Jiems visai nerūpi, iš ko mes gyvensim.* Tai, kad vyrai labiau tikisi valstybės paramos, galima paaiškinti didesne materialine atsakomybe už šeimą. Vis dėlto, net jausdamas materialinę atsakomybę, Viktoras nesusitvarko savo tapatybės dokumentų, todėl jų šeimai nemokamos socialinės išmokos, jis negali užsiregistruoti darbo biržoje, gauti legalų darbą. Elena daugiau paramos tikisi iš vyro, negu iš valstybės (gali būti dėl to, kad, reikalaujama daugiau paramos iš vyro, ji jaučiasi galinti kontroliuoti situaciją).

Juozapo šeima nesitiki gauti valstybės paramą ir jos net neprašo. Kalbantis su Juozapu, kaip ir su Viktoru, jaučiamas išmuktas bejėgiškumas, pasyvumas: *Aš net nenoriu prašyti, nes čia be galo. Ir tai dar nežinau, ką gausi.* Negaunant pagalbos ir jaučiant, kad sunku spręsti problemas savarankiškai, yra mąstoma net apie nelegalius problemų sprendimo būdus: *Geriau nueit prie bažnyčios, tai nors ant duonos gausi (Juozapas).* Juozapas pasakojo, kad kai šeima kreipėsi pagalbos – nusivylė ir netgi liko įbauginta: *Va, buvo skolos už butą savivaldybei. Negalėjom sumokėt. O jie sako, čia ne mūsų reikalas. Jei nesumokėsit, tai paimsim iš jūsų butą. Vaikus turėsit į globos namus atiduoti (Juozapas).* Kad tokia politika vykdoma, patvirtino ir vienos Vilniaus miesto seniūnijos socialinė darbuotoja bei socialinė pedagogė.

Taigi, probleminės šeimos, jų tėvai negauna pakankamai paramos iš valstybės ir dėl vykdomos politikos problemų, ir dėl pačių tėvų nenoro, nepakankamų pastangų. Tėvai nesijaučia pajėgūs reprezentuoti savo šeimą visuomenėje, jos institucijose (juk būtent toks vaidmuo pačių respondentų pripažįstamas kaip teigiamas vyriškumas). Vyrui kreiptis socialinės pagalbos reiškia viešai pripažinti, kad jis yra nevykėlis, negalintis atlikti esminės funkcijos – aprūpinti savo šeimą. Todėl šių šeimų vyrai yra tarsi „nematomi“ socialinės pagalbos institucijoms, bet lieka ten, kur jaučiasi geriausiai – panašią į save vyrų kompanijoje.

Išvados

- Tyrimas atskleidė, kad tėvo vaidmuo iš dalies yra išmokstamas, t. y. perduodamas iš kartos į kartą. Išmoktas modelis tampa esmine orientacija įgyvendinant tėvo vaidmenį net ir tuomet, kai išmoktą modelį asmuo stengiasi paneigti (pvz., stengiasi su savo vaikais nesielgti taip, kaip su juo elgėsi jo paties tėvas). Tačiau dažnai, nesant konkretaus „geresnio“ elgesio modelio, jie kartoja išmoktą elgesį.
- Vyrams paliekama gana maža erdvė santykiui su vaikais. Netgi jei tėčiai teigiamai traktuoja savo santykius su vaikais, dažnai nenoriai imasi atsakomybės už konkrečią veiklą, savo meilę vaikui reiškia pirkiniais. Tai būtų galima aiškinti tuo, kad šiose šeimose moterys ir vyrai vadovaujasi labiau patriarchaliniu modeliu, todėl vyrai su vaikais užsiima tik grynai vyriška veikla (pvz., mašinos vairavimas, žvejyba), visur kitur vyrauja moterys.
- Vyrai jaučiasi pateisiną savo buvimą tėčiais dirbdami: jie siekia realizuoti save viešumoje ir tai yra jų suvokiama stiprybė. Moterys jaučia, kad jų stiprybė yra tik šeimos vidaus politika: santykiai su vaikais, namų ruošia ir t. t. Todėl kai tėvas nepateisina maitintojo vaidmens, prasideda manipuliacija (kartais net pasitelkus vaikus): vyras priimamas į šeimą ir su juo bendraujama tik tuomet, kai jis uždirba pakankamai pinigų.
- Dėl prasto savęs vertinimo, nemokėjimo konstruktyviai reikšti savo emocijas, mintis bei lūkesčius, šeimose kyla konfliktų, tėčiams praddami kelti prieštaringi reikalavimai: būti stipriam, tačiau nedemonstruoti fizinės jėgos, uždirbti pinigų ir daug dėmesio skirti buičiai, vaikams, tačiau moterys prie biudžeto papildymo prisidėti nenori, būti šeimos lyderiu, tačiau moterys lyderiavimo šeimoje pozicijos nenori užleisti ir taip toliau.
- Tėvų alkoholio vartojimas gali būti ne tik problemų šeimoje priežastis, bet ir padariny: išgėręs tėvas gali kitaip elgtis, reikšti nuomonę, mintis, kurių nereikia kitomis aplinkybėmis. Alkoholis taip pat gali tapti racionaliame šeimoje kylančių problemų paaikškinimu: mokyklos nelankymo, nedarbo, skurdo, izoliacijos ir kt. Šeimos nariams gali būti patogų kaltinti vieną priklausomybe sergantį asmenį dėl problemų ir nekeisti santykių bei gyvensenos, nedėti pastangų ko nors pasiekti.
- Dėl vykdomos politikos nenuoseklumo valstybės teikiama parama probleminių šeimų tėvams ir jų šeimoms nėra pakankama. Taip pat ir patys tėčiai stokoja iniciatyvos ieškoti paramos ir ją gauti, motyvacijos vykdyti jiems skiriamus įsipareigojimus. Tėvai nesijaučia oriai, reprezentuodami savo šeimą valstybinėse institucijose, jiems sunku pripažinti, kad nesugeba įvykdyti pagrindinės, jų ir jų šeimos narių manymu, funkcijos – aprūpinti šeimą, todėl jie tampa pasyvūs ir „nematomi“.

LITERATŪRA

1. **Ballard T.** *Children of America: Fatherless and in Need of Immediate Intervention Understanding the Crisis and Recommendations for Change.* Baltųjų Rūmų pranešimas, skirtas nacionaliniam Tėvų ir vaikų kongresui JAV, Nov. 27, 1995.
2. **Brooks, G.** Masculinity and man's mental health. *Journal of American College health.* May 2001. Vol. 49. 3. Prieiga per internetą: <<http://search.epnet.com>> [žiūrėta: 2003 rugsėjis–2004 balandis].
3. **Broom L., Bonjean Ch. M., Broom D. H.** *Sociologija: esminiai tekstai ir pavyzdžiai.* Kaunas: Littera universitatis Vytauti Magni, 1992. P. 358.
4. **Coley, Levine, Morris, Eileen.** Comparing Father and mother reports of father involvement among low income minority families. *Journal of marriage and family.* Nov. 2002. Vol. 64. Issue 4. Prieiga per internetą: <<http://search.epnet.com>> [žiūrėta: 2003 rugsėjis–2004 balandis].

5. **Corbin J., Strauss A.** Grounded theory research: Procedures, Canons, and Evaluative Criteria. *Qualitative Sociology*. 1990. Vol. 13. N. 1. P. 3–21.
6. **Laqueur T. W.** The facts of fatherhood. *Rethinking masculinity: philosophical explorations in light of feminism*. Ed. L. May and co., 2nd ed. London, 1996. P. 325.
7. **Parsons T.** Socialinio veiksmo struktūra. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Vyr. redaktorius A. Valantiejus. Klaipėda, 1997 (1). P. 32–46.
8. **Peschke K. H.** *Krikščioniškoji etika*, I tomas, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1997. P. 384.
9. **Thomas P.** Reproductive health. A father's role. *Harvard health letter*. Oct. 92. Vol. 17. Issue 1. Prieiga per internetą: <<http://search.epnet.com>> [žiūrėta 2003 rugsėjis–2004 balandis].
10. **Гулиной М. А.** *Психология социальной работы*. Москва: Питер, 2002. P. 351.

SUMMARY

The research “Father’s role in problematical families” was arranged in order to understand how fathers perceive their role, what are expectations, performing problems, happiness, what are social, economical and political factors.

There was performed qualitative research in this work. The research goal was: to describe and analyse father’s role and its development features in problematic, poor families.

According to the results, there’s strong patriarchal approach in problematical families: all the members expect father to represent their family in society and earn enough money, mother takes care at home. Fathers usually don’t fulfill this role because of alcohol abuse and low communication and job skills, so there’s less space at home is left for them. Women sometimes manipulate their good positions at home and better relationships with children: if man doesn’t earn enough money for family, if he behaves too bad, he can be eliminated from family for some time. But he comes back because of families economical dependence and he continues to use alcohol and violence.

Social policy also doesn’t produce better conditions for the fathers of problematical families to fulfill their roles, not to feel humiliated because of their functions failure. So only the single mothers are seen in social security field.